

L. Simon László:

**Szavaznának-e azért eggyel többen ránk,
mert Csányi Sándor fontos elismerést kapott?**

„Nem értik a mai világot”

Lehet-e a kultúrával választást nyerni?
Elismerendő teljesítmény-e ByeAlexé?
Mit üzen Alföldi Mephistója? L. Simon
Lászlóval, a Nemzeti Kulturális Alap
alelnökével az intézmény húsz évéről,
a kultúrafinanszírozás kérdéseiről és
a hisztipotenciálról beszélgettünk.

– Kezdjük az éppen aktuális skandalummal: Makk Károly filmrendező, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) elnöke zűrösnek és átláthatatlannak nevezte a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) működését, annak apropóján, hogy a vonatkozó szak-kollégium nem támogatta a Makk által vezetett intézmény első alkalommal megrendezendő fesztiválját. Mit szól a vádakhoz?

– Ma Magyarországon, mikor a kultúrafinanszírozás területén gyakorlatilag az NKA az egyedüli komoly állami szereplő – eltekintve a már önálló filmfinanszí-

rozástól – és az egyetlen olyan szervezet, amelyben szigorúan kötött jogszabályi környezet határozza meg a szakmai kuratóriumokban ülő szakemberek munkáját, nem tudok mit kezdeni az ilyen kritikákkal. Azzal sem, ahogyan ezt néhány újság találja, szándékosan politikai indokokat keresve ott, ahol nincsenek. A Népszabadság például ezt a címet adta a cikkének: „Az MMA konkurense nem kap pénzt”, és „a nyilvánvalónak tűnő politikai magyarázata” szerint „a jelenlegi hatalom elsorvasztani igyekszik” a SZIMA-t, még hozzá „azért teszi ezt, hogy ne lehessen konkurense a Fekete György-fé-

le, államilag felpuffasztott, pénzzel és jogcímekkel teletömködött, alaptörvénybe emelt magánakadémiának”. Az ilyen cikkek egy olyan pályázati procedúrát bírálnak, amely mögött széles körű szakmai konszenzus van, s amelynek a sikerét, jelentőségét és szakmaiságát az elmúlt hónapok médiavitáiban a korábbi szocialista miniszter, Hiller István is kiemelte. Ebben a konkrét esetben az NKA Kulturális Fesztiválok Kollégiumának tavaszi felhívására összesen 388 darab pályázat érkezett. A pályázók 3 587 985 411 forintot igényeltek tervezett programjaikhoz, miközben a kollégiumnak közel 1 milli-

évi közel tízezer pályázati anyagát. Én már csak a kuratóriumok elem terjesztett, pozitív döntéseit látom, ezt követően legfeljebb a miniszter élhet a vétőjogával. Akkor most kinek a nyakába akarják ezt az elmaradt támogatást varrni? Egy olyan kuratóriuméba, ahol a Horn-kormány egykori kulturális helyettes államtitkára, Inkei Péter vagy éppen a fesztiválügyekhez kiválóan értő Zimányi Zsófia ugyanúgy helyet foglal, mint Kálmista Gábor, és egyikük sem szavazott rá?

– Rögtön szembeállították viszont e döntéssel Dézsy Zoltán Elment az őszöd című Gyurcsány-filmjét, amelyik viszont ötmilliós támogatást kapott.

– Ami viszont nem szakkollégiumi döntés volt, hanem a miniszteri keretből megítélt összeg. Persze lehet vitatkozni azon, hogy a jelzett alkotás jó-e, vagy sem, de ez olyan, mintha valaki azt mondaná, hogy nekem ez a nonfiguratív festmény nem tetszik, borzalmas, erre most miért adunk pénzt? A támogatott alkotások jelentős része nem állja ki az idő próbáját, de ez csak utólag derül ki, főleg, hogy a legtöbb esetben – legyen szó irodalmi műről, szoborról, festményről vagy filmről – csak tervekkel, ötletekkel pályáznak az alkotók, éppen a megíráshoz, megvalósításhoz kérve pénzt. Azt, hogy valami jó-e, vagy sem, egyébként sem az én tisztem eldönteni. Nem beszélve arról, hogy ez a film mégiscsak egy vetülete a kortárs művészetek sokszor hiányolt, jelenre való reflektálásának.

– Vagyis?

– Tessék megnézni az amerikai, angol, francia filmművészetet! Élő, regnáló politikusokról készülnek filmek, valóságos,

„ Alföldi Róbert kiváló színészként remek érzékkel játssza el a politika által meghurcolt igazgatót

árd forint állt a rendelkezésére. A független kurátorok végül 188 pályázó igényét támogatták, összesen 964 millió forinttal. A kiírásban pedig benne áll, hogy jelentősebb összegre csak azok a jelentkezők számíthatnak, akik hosszú évek óta jelen vannak a fesztiválpiacon: így kapott húszmilliónál nagyobb támogatást például a Művészetek Völgye, a 22. Zempléni

Fesztivál vagy a Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztivál. Egy először megrendező eseményre ugyanennyit kérni, úgy gondolom, eleve irreális. Ráadásul azzal, hogy ilyen fesztiválterv van, én is csak a múlt heti sajtóhír kapcsán szembesültem – az NKA működése nem one man show. Nekem nincs szavazati jogom, és nem is tudom egyesével átnézni az NKA

mindennapi szituációkról, az amerikai elnökválasztásról vagy az angol királynőről akár. Vagy említhetném a Vaslady című mozit: még Angliában is vitatkoztak arról, morálisan megengedhető-e, hogy egy akkor még élő, de súlyos betegséggel küszködő, egykori nagy tekintélyű miniszterelnököt megrogyott emberként ábrázoljanak. Nem akarok ebben igazságot

osztani, de ha Nagy-Britanniában jelentős nyilvánosság figyelmére igényt tartó alkotások foglalkoznak az ottani politika máig meghatározó szereplőivel, és képesek valószínűsítő értékre, a politika színterén is megjelenő vitákat generálni, akkor lehet, hogy érdemes elkészíteni őket. A Thatcher-film egyébként érdekes volt még a mi szempontunkból is, abban az értelemben, hogy a gazdasági és politikai válságkezelésnek milyen konzervatív módszerei, metódusai lehetnek. Miért is ne lehetne ma ugyanígy egy magyar filmet készíteni a honi politika kedélyeket borzoló eseményeiről és személyeiről – pró és kontra?

– Idén viszont a támadások ellenére is ünnepel az NKA. Mik lesznek az év ezzel kapcsolatos kiemelt eseményei?

– Főigazgatónk a munkatársakkal végigjárja a megyeszékhelyeket és a fontosabb nyári fesztiválokat; megmutatjuk, hogy az elmúlt húsz évben több mint 110 milliárd forint támogatást osztottunk szét 110 ezernél több pályázó között.

– Nem félnek, hogy kész az ellenzéki vád: íme, újabb kormánypropaganda az adófizetők pénzén?

– Már csak azért sem, mert az őszi médiakampányunk sem közvetlenül az adófizetők pénzéből megy: a Szerencsejáték Zrt. a saját, egyébként is használt, lekötött médiafelületeinek egy részét egy hónapra átengedi nekünk. A példaértékű együttműködés eredője, hogy az NKA a bevétele nagy részét, azaz az ötös lottó nyereményadójának kilencven százalékát eleve a Szerencsejáték Zrt. tevékenysége révén kapja, így áttételesen a Szerencsejáték Zrt. a magyar kultúra legnagyobb mecénása. Illetve maga az állam, amely lemond erről a rengeteg adóról. Ezt a szisztémát a brit National Lottery mintájára vezették be még Hiller Istvánék, és kitűnően működik. E folyamatos jelenlét záróeseménye pedig egy, a kultúrafinanszírozásról szóló konferencia lesz októberben, amelyre európai uniós tagállamok az NKA-hoz hasonló státuszú szervezeteinek a vezetőit is meghívjuk előadást tartani. Ezek javarészt a poszt-szocialista államok – Lettország, Litvánia, Észtország, Románia –, illetve egy-két nyugati ország.

– Mennyire eltérőek egyébként az egyes országok gyakorlatai az állami kultúrafinanszírozás területén?

– Nagyon. Először is nincs minden országban ilyen, az NKA-hoz hasonló köz-

A támogatott alkotások jelentő-

ponti mecénatúra-szerv; van, ahol csak tartományi szintű van, van, ahol tematikailag megosztott, van, ahol egyáltalán nincs. Abban is eltérő az állami szerepvállalás, hogy melyek az erősen preferált területek.

– Nálunk például melyek?

– A színházi szféra másokkal összehasonlítva kiemelt támogatást kap. Vannak olyan országok, amelyek jóval nagyobbak, mégis sokkal kevesebbet fordítanak az egyébként kevésbé tagolt színházi struktúrájukra. Nálunk viszont a függetlenek támogatása állandóan visszatérő probléma, hatalmas a hisztipotenciál, miközben Európában nincs még egy ország, ahol ez létező kategória lenne: a kőszínházzal nem rendelkező úgynevezett független társulatok sehol másutt nem kapnak működési támogatást. Ehelyett befogadó intézmények vannak, és azt mondják, ha neked jó a társulatod, produkciód, be tudsz jönni. Kizárólag projektalapú a támogatás, ahogyan az NKA-ban is, vagyis a működést nem finanszírozzák, ki kell gazdálkodni a bevételekből. Én a magyar rendszert is ebbe az irányba tolnám el, hogy művek versenyezhesek művekkel.

– Nyilván az adott területektől is függ, de mindezek fényében erősíteni vagy

gyengíteni kellene az állami szerepvállalást?

– Magyarországon az elmúlt húsz évben a kormányzati háttérintézmények esetében nagy volt a változás. Persze az NKA esetében is voltak hangsúlyos módosítások, például mikor az első Orbán-kormány idején függetlenített állami pénzalapból a minisztérium alá betagolt szervezetté, alapprogrammá vált. Később visszaalakult függetlenített pénzalappá – ez jelenleg is így van. Ezzel együtt az elmúlt húsz évben nem sok ilyen stabilan működő intézménye volt a magyar államgépezetnek – a szakmai és politikai támadások, kritikák ellenére is.

– Az ön idejében ilyen volt például a „lex L. Simon”?

– Többek közt. Amikor az NKA-t érintő törvénymódosításnak köszönhetően elnök lettem, ezzel a kifejezéssel támadott a baloldali és a szélsőjobb oldali média. Miközben ez a jogszabály-módosítás nem azt szolgálta, hogy egyszerre lehessen államtitkár meg NKA-vezető, ennek addig sem volt jogi akadálya, hanem azt, hogy Balog Zoltán gyakorolhassa az elnöki jogkört a miniszterség mellett úgy, hogy egyébként van mellette valaki, aki az operatív munkát a bizottságban továbbra

is irányítja. Ettől az alap működése, annak átláthatósága, követhetősége, szakmaisága, a kuratóriumi rendszer logikája semmit sem változott. Az pedig, hogy a kollégiumi rendszer az én elnökségem alatt megváltozott, szintén nem egyedi dolog: a szocialista kormányzat idején elnökösködő Harsányi László és mások is hozzányúltak, ahogyan a kurátorok száma, személye is többször változott. A legfontosabb szakmai területek ugyanakkor az elmúlt húsz évben folyamatosan képviselték magukat az NKA-ban – a filmes kollégium pedig azért szűnt meg, mivel időközben létrejött a Nemzeti Filmalap.

– Ha már szóba kerültek a politikai támadások, mit gondol most, egy évvel a választások előtt: kultúrával lehet választást nyerni?

– Veszíteni lehet, nyerni nem. Régebben nem így volt, de ma már úgy látom,

XXI. századi kultúrájának méltó képviselőjévé vált?” Ez kulturális gesztus vagy csupán politikai marketingfogás?

– Ön szerint?

– Szerintem inkább tünet: erősen mediatiszálódik a kulturális élet, miközben alapvető értékbeli kérdéseket nem tisztázunk.

– Mi számít értéknek, és mi nem?

– És mi az, ami ebből támogatandó – nem feltétlenül csak anyagilag. De viszont az eredeti kérdésére, hogy miért nem lehet ma kultúrával választást nyerni: számít például a színházba, moziba járó közönségnek bármit is az, hogy a kormány az egyik legismertebb magyar filmszínésznek Jászai Mari-díjat adott? Másként feltéve a kérdést: szavaznának-e azért eggyel többen ránk, mert Csányi Sándor fontos elismerést kapott? Szerintem nem.

rintem művészi értelemben erőteljesen megkérdőjelezhető. Akkor lenne ugyanis ez az előadás művésziileg is kimagasló, ha az adott politikai szituációtól függetlenül képes lenne megmutatni a gyenge, a hatalomnak kiszolgáltatott, annak bezúpló művészt.

– Ám ha Alföldi ezt megteszi, lehetséges, hogy akkor is valamiféle rendszerkritikát olvasott volna ki rendezéséből a vele inkább szimpatizálók nagy része.

– Igen, de akkor nem is lett volna mit bírálnom. Ráadásul Alföldi a kritikámra válaszul annyit jegyzett meg, hogy „közülük ennyire érdekli a kultúrpolitikusokat a kultúra. De azért véleményük van róla”. Miközben én, mikor Alföldi működéséről szóltam akár támogatólag, akár kritizálva, még politikusként is szakmai keretek között maradtam, el-

ze nem állja ki az idő próbáját, de ez csak utólag derül ki

a kultúrának a társadalomban betöltött szerepe, valamint a politikára gyakorolt hatása jóval kisebb, mint egy évtizeddel ezelőtt. Miközben vannak olyan szereplői a magyar szellemi életnek, akik ezt nem hajlandók belátni, éppen ezért a saját maguk politikai potenciálját is rosszul kezelik: Konrád György, Heller Ágnes és még jó páran, hiába bizonyítottak a maguk területén, nem értik a mai világot, nem látják, politikai értelemben hol a helyük. Tíz évvel ezelőtt arról írtam, mennyiben járult hozzá a Fidesz 2002-es választási kudarcához a kultúrpolitika, illetve annak részbeni hiánya – ám ez a mai viszonyok között nem érvényes. Ha esetleg nem nyernénk meg a választást – remélem, nem így lesz –, akkor sem az lenne az oka, hogy a kultúrpolitikánkat erősen támadják.

– Mi lehet az oka a kultúra ilyen mértékű háttérbe szorulásának?

– Az internetes kultúra a magaskultúrához való viszonyt alapvetően alakítja át, s hihetetlen tempóban popularizálódik a kulturális élet. Kérdés, miről szól például az a gesztus, hogy Matolcsy György emlékéremet adott ByeAlexnek, ezzel az indoklással: „az elért teljesítményével Magyarország

– A fordítottja viszont igaz: ha olyan valaki kap díjat, aki vitatható, a közvélemény egy része azonnal felhördül, és máris a demokráciát látják veszélyben forogni.

– Igen, ám ezek a vélemények csak és kizárólag politikai értelemben, a politikai erőterben értelmezhetők.

– Az Alföldi-ügy is?

– Ami a Nemzeti Színház igazgatója körül a mai napig történik, alapvetően politikai és nem kulturális jelenség, illetve annyiban az, amennyiben a politikum kulturális kérdés. Alföldi Róbert kiváló színészként remek érzékkel játssza el a politika által meghurcolt igazgatót. Ezzel együtt az ő megszólalásai is inkább értelmezhetők politikailag, mint művészetileg. Ezért is bíráltam a Mephisto-rendezését, mert úgy láttam, hogy Alföldi elszalasztotta a lehetőséget annak, hogy Szabó István filmjéhez hasonló módon elemelkedjen a napi sérelmekről: ami neki konkrétan az, hogy nem ő maradt a Nemzeti igazgatója. Nem egy jelenetben szándékosan, konkrétan és szó szerint beemelte a remény színházát vizionáló Vidnyánszky Attila mondatait, megjelenítve riválisát az előadásban – ami sze-

ismerve az ő egyébként valóban jó rendezői és színészi kvalitásait. Ugyanezt a szakmai szolidaritást tőle most nem kaptam meg. Félreértés ne essék, nem azt szeretném, hogy egyetértsen velem. Viszontválasza azonban pusztán politikai kiszólás, amely engem, mint politikust próbál pozicionálni és gyengíteni; ezzel igyekszik kiszorítani abból a kulturális térből, amelybe önmagát beletartozónak véli. Ez a Mephisto-előadás állítólag eredetileg is benne volt Alföldi programtervében, és nem pusztán búcsúdarabnak szánta. Sokat gondolkodtam azon, vajon miben lett volna más a rendezése, ha a Fidesz vezette kulturális kormányzat meghosszabbítja a mandátumát. Alföldi komolyan vette a pályázatát, mindent elkövetett a maradás érdekében. Akkor hogy alakult volna Hendrik Höfgen szerepe? Ahogyan most az Alföldit politikai alapon dicsőítő közönség és a kritika egy része szükségszerűen belelátja Vidnyánszkyt, épp olyan módon beleláthatja Alföldit is. Ebből következik, hogy akarva-akaratlanul magát is belerendezte a darabba: az önmaga hatalomhoz való viszonyát.

Farkas Anita, Szentéi Anna